

9.3. KLASA 2 - KRATKOROČNA POTRAŽIVANJA, PLASMANI I GOTOVINA

Obrtnu imovinu predstavlja imovina za koju se očekuje da bude realizovana u nekom budućem periodu. U okviru klase dva vodi se evidencija o stanju i promenama nastalim u toku poslovne godine u vezi sa kratkoročnim potraživanjima, gotovinskim ekvivalentima i gotovinom.

20 – Potraživanja po osnovu prodaje

Na računima ove grupe knjiže se poslovne promene po osnovu nastalih potraživanja od kupaca kako iz zemlje, tako i iz inostranstva. Ova potraživanja nastaju usled prodaje proizvoda, robe i usluga. Potraživanja od kupaca se početno vrednuju po njihovoj nabavnoj vrednosti. Međutim, ovako vrednovana potraživanja mogu se umanjiti za imparitetne gubitke i ispravke vrednosti zbog nemogućnosti naplate.

Kada su u pitanju potraživanja koja nastaju prodajom kupcima iz inostranstva, njihovo vrednovanje u stranoj valuti regulisano je MRS 21 Učinci promena kursa razmene starih valuta.

U okviru ove grupe računa javljaju se sledeći osnovni računi:

- 200 – Kupci – matična i zavisna pravna lica,
- 201 – Kupci – ostala povezaana pravna lica,
- 202 – Kupci u zemlji,
- 203 – Kupci u inostranstvu,
- 209- Ispravka vrednosti potraživanja od kupaca.

202 – Kupci u zemlji

Na ovom kontu obuhvataju se potraživanja po osnovu prodaje robe, proizvoda i usluga. Knjigovodstveno obuhvatanje nastanka potraživanja vrši se zaduživanjem računa **202 – Kupci u zemlji** za iznos faktrune vrednosti prodane robe, proizvoda ili usluga uvećane za iznos pripadajućeg PDV –a, dok nam potražuju računi grupe **60 i 61 (prihodi)** za iznos faktrune vrednosti prodaje, kao i račun **470 – Obaveze za PDV po izdatim fakturama**.

203 – Kupci u inostranstvu

Potraživanja koja nastaju prodajom robe, proizvoda i usluga u inostranstvu knjiže se na teret konta **203 – Kupci u inostranstvu** za fakturnu vrednost prodaje, dok nam potražuju računi grupe **60 i 61 (prihodi)** za fakturnu vrednost prodaje. Prilikom slanja ili otpremanja dobara u inostranstvo preduzeće ima pravo da ostvari oslobađanje od PDV –a na vrednost izvoza ukoliko poseduje izvoznu deklaraciju kao dokaz da je roba napustila teritoriju Repulike Srbije, overenu kopiju ove deklaracije izdate od strane odgovarajućeg carinskog organa.¹

Odmeravanje potraživanja od kupaca u inostranstvu vrši se u skladu sa MRS 21-Učinci promena kurseva stranih valuta. Transakcija se prevodi iz strane valute u domaću na datum priznavanja te transakcije, po srednjem kursu valute u kojoj je ugovoren obračun prodaje proizvoda, robe ili usluga. Razlika koja nastaje u srednjem kursu između datuma transakcije i datuma naplate potraživanja obračunava se kao kursna razlika i knjiži se u korist finansijskih prihoda ili finansijskih rashoda, zavisno od toga da li je došlo do uvećanja ili opadanja kursa valute u odnosu na domaću valutu. Zakonom o deviznom poslovanju propisano je da su rezidenti i nerezidenti obavezni da vode evidencije o poslovanju predviđenim odredbama ovog zakona.

209-Ispravka vrednosti potraživanja od kupaca

¹ Opširnije, Pravilnik o načinu i postupku ostvarivanja poreskih oslobađanja kod PDV sa pravom ili bez prava na odbitak prethodnog poreza, Sl. Glasnik RS br. 12/120.

Do smanjenja potraživanja od kupaca dolazi naplatom. Najčešće naplata potraživanja dovodi do povećanja novačnih sredstava na odgovarajućim računima novčanih sredstava (Tekući račun ili Devizni račun). Međutim, do smanjenja na računima potraživanja može doći i zbog otpisa tih potraživanja. Postoje dve metode otpisa potraživanja:

Direktna metoda otpisivanja znači da se neposredno smanjuje stanje na računu potraživanja uz istovremeno povećanje stanja na računu ostalih rashoda. Direktno otpisivanje se vrši kada je nemogućnost naplate izvesna i sigurna. U tom slučaju zadužujemo račun **579 – Ostali nepomenuti rashodi** za iznos potraživanja koji se otpisuje umenjen za sadržani PDV. Potražuju računi **470 – Obaveze za PDV po izdatim fakturama za stornirani** iznos sadržanog PDV-a u iznosu otpisanog potraživanja (kako se potraživanje otpisuje smanjuje se obaveza preduzeća za PDV), kao i račun **202 – Kupci u zemlji** ili **203 – Kupci u inostranstvu** za iznos potraživanja koji se otpisuje.

Indirektna metoda otpisivanja znači da se smanjenje ne sprovodi direktno na računu potraživanja, već na njegovom korektivnom računu **209 – Ispravka vrednosti potraživanja od kupaca**. U ovom slučaju zadužujemo račun **585 – Obezvređivanje potraživanja**, dok nam potražuje račun **209 – Ispravka vrednosti potraživanja od kupaca** za iznos potraživanja koje nemože da se naplati.

23 – Kratkoročni finansijski plasmani

Na kontima ove grupe knjiže se krediti, hartije od vrednosti i drugi kratkoročni plasmani sa rokom dospeća, odnosno prodaje do godinu dana od dana činidbe, odnosno dana bilansa. Najznačajniji računi ove grupe su:

- 230- Kratkoročni krediti i plasmani – matična i zavisna pravna lica;
- 231- Kratkoročni krediti i plasmani – ostala povezana pravna lica;
- 232- Kratkoročni krediti u zemlji;
- 233- Kratkoročni krediti u inostranstvu;
- 234- Deo dugoročnog kredita koji dospeva do jedne godine;
- 235- Hartije od vrednosti koje se drže do dospeća – deo koji dospeva do jedne godine;
- 236- Hartije od vrednosti kojima se trguje;
- 237- Otkupljene sopstvene akcije;
- 238- Ostali kratkoročni finansijski plasmani;
- 239- Ispravka vrednosti kratkoročnih finansijskih plasmani;

232 – Kratkoročni krediti u zemlji

Na ovom računu evidentiraju se robni, potrošački i ostali krediti sa rokom dospeća do godinu dana i odnose se na pravna i fizička lica. Knjigovodstvena evidencija odobrenih kratkoročnih kredita obavlja se zaduživanjem računa **232 – Kratkoročni krediti u zemlji**, dok nam potražuje odgovarajući račun novčanih sredstava npr. **241 Tekući račun**. Na odobrene kratkoročne kredite, preduzeće ostvaruje kamatu. Knjiže obračuna kamate vrši se zaduživanjem računa **220 – Potraživanja za kamatu**, dok nam potražuje račun **662 – Prihodi od kamate**.

U slučaju odobrenja robnog kredita zadužujemo račun **232 – Kratkoročni krediti u zemlji** za iznos odobrenog robnog kredita, dok nam potražuje račun **602 – Prihodi od prodaje robe na domaćem tržištu**, kao i račun **470 – Obaveze za PDV po izdatim fakturama**.

Primer knjiženja robnog kredita:

- 0) Stanje na pojedinim računima preduzeća „Metal“ je sledeće: 132 – Roba u prometu na veliko 200.000 rsd. (zalihe robe vode se po nabavnoj vrednosti).
- I) Preduzeće „Metal“ je prodalo četvrtinu robe robu preduzeću „Trend“ za 80.000 rsd. PDV 20%, na rok od 4 meseca, na 4 jednake rate, uz kamatu od 5%.
- II) Izvršen je obračun kamate za odobreni robni kredit.
- III) U ugovorenom roku firma „Trend“ je uplatila prvu ratu, uvećanu za pripadajuću kamatu.

r.b.	br. računa	Opis	Duguje	Potražuje

	D	P			
1.	232	470 602	Kratkoročni robni krediti Obaveze za PDV za isporučenu robu Prihodi od prodaje robe na domaćem tržištu Prodaje robe na kredit	96.000	16.000 80.000
1 a	501	132	Nabavna vrednost prodate robe Roba u prometu na veliko Interni obračun realizacije	50.000	50.000
2.	220	662	Potraživanje za kamatu i dividendu Prihodi od kamate Za obračunatu kamatu	1.333	1.333
3.	241	232 220	Tekući račun Kratkoročni krediti u zemlji Potraživanja za kamatu i dividende Za uplatu prve mesečne rate	24.333	24.000 333

Za obračunatu kamatu: $80.000 * 0,05 = 4.000$ rsd/12= 333 rsd. mesečni iznos kamate; $333 * 4 = 1.333$ rsd.

24 – Gotovina i gotovinski ekvivalenti

Gotovinu čine raspoložive kovanice, valute, čekovi i novačni nalozi od kupaca, kao i depoziti na bankovnim čekovnim računima, koji su raspoloženi odmah po zahtevu.²

U literaturi postoje različita mišljenja o delu obrtnih sredstava koji treba podvesti pod gotovinu i gotovinske ekvivalente

Komitet za međunarodne računovodstvene standarde (IASC) u MRS-7 Izveštaj o tokovima gotovine (raniji naziv Izveštaj o promenama u finansijskom položaju) revidiranom 1992. godine pod pojmom gotovine navodi „gotovinu u blagajni i depozite po viđenju“³, što uključuje⁴: žiro-račun (tekući račun); izdvojenu ili/i ne izdvojenu gotovinu za posebnu namenu, sa mogućnošću i/ili obavezom korišćenja i za ostala plaćanja u nedostatku gotovine; depozit kod banke sa kratkim otkaznim rokom; kratkoročno oročeni depozit kod banaka; opšteprihvatljive efektivne strane valute; depozit po viđenju; depozit sa kratkim otkaznim rokom; kratkoročno oročene depozite u stranim bankama u obliku opšteprihvatljivih stranih valuta.

Ekvivalenti gotovine su namenjeni izmirivanju kratkoročnih gotovinskih obaveza i obuhvataju: čekove domaćih banaka primljene na naplatu; menice domaćih banaka primljene na naplatu, ostale čekove primljene na naplatu, ostale menice primljene na naplatu i sopstvene vučene menice, tekuća ulaganja koja se kotiraju na berzi i čije dospeće je unutar kratkog perioda od datuma nabavke od strane pravnog lica i plemenite metale.

Osnovni računi ove grupe su:

240 – Hartije od vrednosti gotovinski ekvivalentii

241 – Tekući račun

242 – Izdvojena novčana sredstva i akreditivi

243 – Blagajna

244 – Devizni račun

245 – Devizni akreditiv

² Sidney J. Gray, Belverd E. Needles, Finansijsko računovodstvo, Savez računovoća i revizora Republike Srpske, Banja Luka, 2002, str. 222

³ MRS 7 paragraf 6

⁴ Opširnije Kulić Slavica MRS 7 Izveštaj o tokovima gotovine, SRRS, Beograd, 2002. str.69

- 246 – Devizna blagajna
 247 – Ostala novčana sredstva
 249 – Novčana sredstva čije je korišćenje ograničeno ili vrednost umanjena.
240 – Hartije od vrednosti – gotovinski ekvivalenti

Ove hartije od vrednosti se mogu brzo konvertovati u gotov novac i služe za izmirenje kratkoročnih obaveza, pa je njihovo knjiženje slično kao kod knjiženja gotovine.

Primer:

0) Stanje na pojedinim računima preduzeća „Metal“ je sledeće: 202 – Kupci u zemlji 300.000 rsd, 241 – Tekući račun -200.000 rsd.

1) Od kupca iz zemlje primljen je ček broj 2509 na iznos od 150.000 rsd. Na osnovu izvoda banke 26001 vidi se da je ček realizovan.

r.b.	br. računa		Opis	Duguje	Potražuje
	D	P			
1.	240		Hartije od vrednosti – got. ekvivalenti	150.000	150.000
		202	Kupci u zemlji Ček br 2509		
1 a	241		Tekući račun	150.000	
		240	Hartije od vred. – got. ekv. Izvod banke 26001		150.000

241 – Tekući račun

Prema Zakonu o platnom prometu, za plaćanje u dinarima za pravna i fizička lica kod poslovnih banaka otvaraju se računi preko kojih se obavljaju sve naplate i sva plaćanja. Privredni subjekt kod jedne banke može imati veći broj otvorenih računa a u skladu sa navedenim Zakonom. Preko tekućeg računa preduzeća obavljaju se sva gotovinska i bezgotovinska plaćanja i naplate. Knjiženja se obavljaju na osnovu odgovarajućih instrumenata platnog prometa, kao što su: nalog za isplatu, nalog za isplatu, nalog za prenos i sl.

U slučaju uplate na tekući račun zadužujemo račun **241 –Tekući račun**, dok nam potražuju odgovarajući računi potraživanja, hatija od vrednosti i sl. Ukoliko se vrši isplata sa tekućeg računa dugovaće nam odgovarajući računi obaveza, finansijskih plasmana i sl, dok nam potražuje račun **241- Tekući račun** .

242 – Izdvojena novčana sredstva i akreditivi

Kako bi osiguralo poveriocu, da će isplatiti obavezu koju ima ili obavezu koja će tek nastati, preduzeće može izdvojiti određena novčana sredstva na poseban namenski račun: za akreditive, za isplatu čekova, investicije. Trošenje sredstava sa ovog računa moguće je jedino ukoliko se ispune odgovarajući uslovi i podleže strogoj kontroli.

Avanase koje preduzeće daje dobavljačima za prilikom nabavke robe, ugovorenih usluga i sl., knjiže se na posebnom računom Potraživanja po datim avansima (ili skraćeno Dati avansi), koji se za dužuje, do potražuje odgovarajući račun novčanih sredstava (najčešće tekući račun), a sve do preuzimanja predmeta avansiranja.

S druge strane, ukoliko prilikom prodaje robe, kupac vrši avansno plaćanje, uplaćeni avans se evidentira na tekućem računom i tom prilikom nastaju Obaveze po primljenim avansima (ili skraćeno Primljeni avansi), koje ostaju otvorene sve do momenta preuzimanja predmeta avansiranja od strane kupca.

Primer:

0) Stanje na pojedinim računima preduzeća“Trend“ je sledeće: 241 – Tekući račun 500.000, 433 – Dobavljači iz zemlje – 350.000

I) Za izmirenje obaveze prema dobavljaču iz zemlje preduzeće, preduzeće „Trend“ je otvorilo akreditiv na iznos od 200.000.

II) Nakon reprezentovane dokumentacije banka je izmirila obaveze preduzeća „Trend“ prema dobavljaču iz otovrenog akreditiva. Izvod banke 235

r.b.	br. računa		Opis	Duguje	Potražuje
	D	P			
1.	242		Izdvojena nov. sr. i akreditivi	200.000	
		241	Tekući račun Za izmirenje obaveze		200.000
1 a	433		Dobavljači iz zemlje	200.000	
		242	Izdvojena nov.sr i akreditivi Izvod banke 235		200.000

243 – Blagajna

Na računu **243 – Blagajna** vodi se knjigovodstvena evidencija o svim gotovinskim uplata i isplata preduzeća. U zavisnosti od veličine preduzeća, obima poslovanja, delatnosti pored jedne tzv. glavne blagajne, preduzeće može imati i više pomoćnih tj. porto blagajni. U ovim blagajnama vodi se analitička evidencija o pojedinim uplatama i isplatama. Evidencija o stanju, uplatama i isplatama iz blagajne, koje su nastale u toku dana, vodi se u Dnevniku blagajne. Jedan primerak dnevnika zajedno sa pratećom dokumentacijom dostavlja se knjigovodstvu na knjiženje, dok kopija ostaje u blagajni.

U blagajni mora uvek postojati odgovarajuća suma novčanih sredstava, koja će obezbediti preduzeću normalno poslovanje. Ukoliko je taj iznos manji od potrebnog to će izazvati probleme u plaćanju tekućih obaveza preduzeća. S druge strane, ako je taj iznos veći od potrebnog, držanje prekomernog iznosa gotovine u blagajni, negativno se odražava na rentabilnost poslovanja. Zbog toga će svako preduzeće odrediti blagajnički maksimum koji može držati u blagajni. Iznos blagajničkog maksimuma zavisiceće od delatnosti firme, obima poslovanja, prometa novca kroz blagajnu i sl. Neisplaćena sredstva iznad blagajničkog maksimuma, blagajnik je dužan da deponuje na odgovarajući račun. Takođe, za novac naplaćen od drugih, blagajnik izdaje priznanicu. Naplaćenu sumu novca blagajnik će uplatiti na tekući račun preduzeća istog ili narednog dana.

Sve gotovinske isplate iz blagajne moraju biti dokumentovane na odgovarajućim ispravama kojima se pravda isplata. Nakon zaključivanja dnevnika blagajne saldo gotovine mora da odgovara stanju novca na kontu blagajne u finansijskom knjigovodstvu.

Primer:

0) Stanje na pojedinim računima preduzeća „Lindeks“ je sledeće: Blagajna 200.000 rsd., Tekući račun 1.500.000 rsd.

I) Radniku N.N. je isplano 50.000 rsd. za službeni put.

II) Za nabavljeni kancelarijski materijal plaćeno je u gotovu 30.000 rsd.

III) Radnik N.N. se vratio sa službenog puta i podneo obračun na iznos od 45.000 rsd, ostatak isplaćene aktontacije vraćeno je u blagajnu.

244 – Devizni račun

Devizni račun je račun na kome se vodi knjigovodstvena evidencija o novčanim sredstvima koje privredni subjekti koriste za izmirenje obaveza preduzeća prema dobavljačima iz inostranstva i po stranim bankama. Takođe, na ovom računu se knjiže i sve uplate iz inostranstva ostvarene po osnovu naplate potraživanja, uplaćenih avanska, kao i po osnovu kupljenih deviznih sredstava u zemlji.

Evidencija o stanju i promenama stanja na deviznom računu preduzeća vodi se isključivo u dinarskoj protivrednosti, koja se odbija preračunavanjem vrednosti strane valute po srednjem kursu, koji važi na dan nastale poslovne promene.

Na kraju poslovne godine pri izradi bilansa stanja utvrđuje se dinarska protivrednost primenom, zaključnog kursa, koji se upoređuje sa stanjem u knjigovodstvu i konstatuje se da li je kursna razlika pozitivna ili negativna.

Ako se na kraju poslovne godine jave pozitivne kursne razlike one se knjiže na računu 663 – Pozitivne kursne razlike i predstavljaju prihod za preduzeće. U slučaju negativnih kursnih razlika knjiženje se obavlja na računu 563 – Negativne kursne razlike i predstavljaju rashod.

Primer:

0) Stanje na pojedinim računima preduzeća „Trend“ je sledeće: 203- Kupci u inostranstvu 10.000 EU (1:110), 434- Dobavljači iz inostranstva 15.000 EU (1:110), 244 - Devizni račun 10.000 EU (1:110), 241- Tekući račun 1.000.000 rsd.

I) Od kupaca iz inostranstva naplatili smo potraživanje u iznosu od 10.000 EU (1:110)

II) Kupili smo od banke 5.000 EU kurs (1:110)

III) Izmirili smo naču obavez prema dobavljaču u iznosu od 15.000 EU

r.b.	br. računa		Opis	Duguje	Potražuje
	D	P			
1.	244	203	Devizni račun Kupci iz inostranstva Napлата potraživanja	1.100.000	1.100.000
2.	244	241	Devizni račun Tekući račun Kupovina deviza	550.00	550.000
3.	434	244	Dobavljači iz inostranstva Devizni račun Za izmirenje obaveze prema inost.	1.650.000	1.650.000

246 – Devizna blagajna

Gotovinsko devizno poslovanje, razvijeno je i vodi se u okviru posebne devizne evidencije. Princip knjiženja je isti kao i kod dinarske blagajne, s tim što likvidiranje dokumenata o utrošku različitih valuta obuhvata složeniju dokumentaciju i postupak preračunavanja na devizne u dinarsku protivrednost.

27 – Porez na dodatu vrednost (PDV)

Porez na dodatu vrednost predstavlja opšti porez na potrošnju koji se obračunava i plaća na isporučena dobra, pružene usluge i na uvezena dobra. Poreska osnovica je iznos obaveze koju poreski obveznik (preduzeće) prima ili treba da primi za isporučena dobra ili pužene usluge.

Prethodni porez na dodatu vrednost je porez obračunat u prethodnoj fazi prometa dobara ili usluga ili pri uvozu robe tj. nalazi se na ulaznim fakturama nezavisno od toga da li je dobro (osnovno sredstvo, roba ili materijal) primljeno radi dalje reprodukcije ili krajnje potrošnje. Preduzeće ima pravo da potopuni ili delimični odbitak obračunatog proeza i isti se knjiži zaduživanjem odgovarajuće računa grupe 27 PDV u primljenim fakturama. Pri tome, nabavna vredost nabavljenog dobra bez PDV-a knjiži se na teret računa na kome se dobra ili usluge vode (bez PDV-a), dok se za iznos nabavne vrednosti uvećane za iznos PDV-a odobrava računu Dobavljači, jer će taj zbirni iznos biti isplaćen dobavljaču prilikom realizacije obaveze.

Osnovni računi iz ove grupe koji se najčešće javljaju prilikom knjiženja su:

270 – Porez na dodatu vrednost u primljenim fakutrama po opštoj poreskoj stopi (18%)

271 – PDV u primljenim fakutrama po posebnoj poreskoj stopi

272 – PDV u datim avansima po opštoj stopi

273 – PDV u datim avansima po pos ebnoj stopi

- 274 – PDV plaćen pri uvozu dobara po opštoj stopi
- 275 - PDV plaćen pri uvozu dobara po posebnoj stopi
- 276- PDV obračunat na usluge inostranih lica
- 277- Naknadno vraćen PDV kupcima – stranim državljanima
- 278 – PDV naknada poljoprivrenim proizvođačima
- 279- Potraživanja za više plaćeni PDV

Obračunati porez na dodatu vrednost javlja se prilikom prodaje dobara i vršenja usluga tj. to je onaj iznos poreza koji se nalazi na izlaznim fakturama preduzeća (fakture prilikom prodaje robe) i ne predstavlja prihod već se evidentira na računima 47 obaveze za PDV.

Osnovni računi iz ove grupe koji se najčešće javljaju prilikom knjiženja su:

- 470 – Obaveze za PDV po izdatim fakurama po opštoj stopi
- 471 – Obaveze za PDV po izdatim fakurama po posebnoj stopi
- 472- Obaveze za PDV po primljenim avansima po opštoj stopi
- 473 – Obaveze za PDV po primljenim avansima po posebnoj stopi
- 474 – Obaveze za PDV po osnovu sopstvene potrošnje po opštoj stopi
- 475- Obaveze za PDV po osnovu sopstvene potrošnje po posebnoj stopi
- 479- Obaveze za PDV po osnovu razlike obračunatog PDV i prethodnog poreza

Iznos prethodnog poreza i obračunatog poreza čine dva ključna podatka za utvrđivanje iznosa koji obveznik treba da plati u poreskom periodu (u roku od 10 dana po isteku obračunskog perioda od mesec dana ili tromenječja).

Zakonom o PDV (član 23) utvrđene su dve poreske stope:

- Opšta poreska stopa od 20% (preračunata poreska stopa 16,667%)
- Posebna poreska stopa od 8% (preračunata poreska stopa 7,407%) koja se primenjuje prilikom obračuna poreza kod određenih dobara koji su precizno navedeni u Zakonu o PDV-u (npr. osnovne životne namarnice).⁵

⁵ PDV – Porez na dodatu vrednost, Privredni Savetnik – Grupa autora, Beograd, 2005 str. 188.